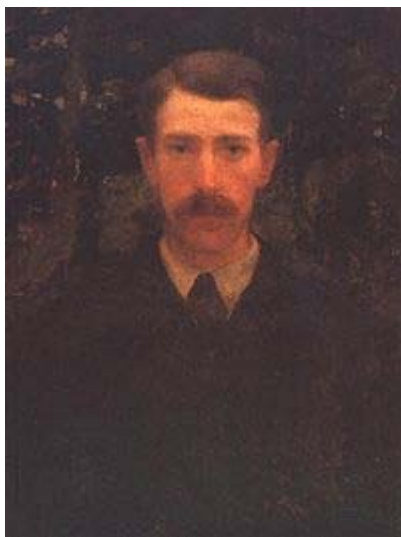

Borbély Károly

Közel van az Isten

Ferenczy Károly művészetéről, a *Háromkirályok* fényében.

„Alaposan művelt elme volt, komoly gondolkodó, kevés beszédű. Kerülte a fölületes, vagy zajos társaságot, amelynek frázisait finom iróniával intézte el...” (Lyka Károly)

Önarckép, 1893

Olaj, vászon, 68,5 x 51,5 cm
Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Az alkotó ember a gyermek oly friss, elfogulatlan szemléletével csodálja meg a világ jelenségeit, mintha épp most látná először. Gyönyörködik szépségükben és igyekszik megfejteni a titkukat, hogy megoszthassa másokkal is. Keresi a kifejezésnek azokat a módjait, amelyek képesek megmutatni az elmondhatatlant, a szavakkal leírhatatlant. Ez egy szellemi-lelki kaland. Felfedezés.

„Aki belép a természetbe, az elveszíti reális valóját.” (Egry József)

Mert időnként előfordul, hogy az utak elvezetnek bennünket oda is, ahova nem gondoltuk, nem vártuk volna, vagy egyszerűen csak festői, szakmai kérdések megoldása foglalt le bennünket. Csak elindulunk valamilyen érzés nyomán és az anyag, a látvány varázsa, az alkotás folyamata – a teremtett világ törvényszerűségei, rendje – elvezet bennünket a szépség igazi gyökeréhez és a kép egyszer csak telítődik lélekkel, szakrális töltéssel. Valami jóval több jelenik így meg benne, – mert alkotás közben különösen – közel van az Isten.

Ferenczy Károly Bécsben született 1862-ben. Rövid jogi tanulmányok után a Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémián szerzett mezőgazdász oklevelet, majd hazatért a bántási családi birtokra és gazdálkodni kezdett. Ám érdeklődése hamarosan a festészet felé fordult.

Eredendő tehetsége és szerelme – későbbi felesége –, Fialka Olga hatására, aki maga is tehetséges festő, teljes energiáit a művészeti tanulmányoknak szentelte.

1884-ben Rómában és Nápolyban tanult, 1855-ben Münchenben, majd 1887–89 között Párizsban képezte magát tovább. Ezután Szentendrén dolgozik, s 1996-ban ismét Münchenben, ahol Hollósy Simonnal, Réti Istvánnal, Thorma Jánossal, Csók Istvánnal és Iványi-Grünwald Bélával megalapították a nagybányai művésztelepet. Az alapítás körülményeihez hozzá tartozott Réti István és Thorma János rábeszélő képessége, amivel egykori mesterüket, a kiváló és népszerű művészt, Hollósy Simont meggyőzték, hogy népes iskoláját a nyári időszakban Münchenből helyezze át Nagybányára. E hely lett aztán az újító szellemű hazai piktúra egyik legfontosabb bázisa, kiindulási pontja.

A magyar festészetet a haladó európai művészetre figyelve, annak modern törekvéseit, tanulságait megtartva sajátos, jellegzetes hazai ízekkel, formákkal és tartalommal kívánták megújítani és felemelni. Ehhez Réti István szülővárosa, Nagybánya kínált megfelelő lehetőségeket. A műtermeket és lakásokat illetően voltak kezdeti nehézségek, de a csodálatos, sajátosan ihlető környezet, szín és formavilág mindent pótolta az ifjú festőkolónia számára. „A fiatalság hamarosan talált hónapos szobát a bányászok házacskáiban, a munkához való modellek eleinte cigányok voltak, a rajzolás, festés a szabad ég alatt folyt, kedvezőtlen időjáráskor egy üres pajtában, amelyet egy nagybányai polgár, Stoll Béla ajánlott fel, viszont a város nagy ablakot vágott belé, és jól kiformáztatta a községi ácsmesterrel. Látni való, hogy a szervezkedés apostoli egyszerűséggel indult történeti útjára... A müncheni Lohengrin kávéházban egykor zajlott művészetet színhelye itt a templomtéri cukrászda terasza lett, esténként az egyik vendéglő terme, ahol a külföldi ifjúság alaposan megismerkedett a bányai cigánybanda muzsikájával is. Egyébként a munkaidőn túl bekalandozták az egész környéket, s nem tudtak betelni szépségével.” (Lyka Károly 1953)

Amikor Ferenczy Károly egész családjával Nagybányára költözött, már csak a munka vitte el innen Budapestre, az iskolai hónapokra, amikor 1905-től a Képzőművészeti Főiskola tanára lett. Festészetét ettől kezdve már csak a nagybányai táj szellemisége alakítja, formálja tovább Lyka Károly gyönyörű megfogalmazásával: „...amelynek friss mezői, erdejének mesemondó félhomálya, a tiszta hegyi levegőjén áttűző verőfény lettek új stílusának sugallói.” Stílusát ő, a maga sajátos józanságával így határozta meg: „kolorisztikus naturalizmus szintetikus alapon”. „Konkrét megfigyelés jellemezte e stílust, figyelembe vette a napfény színmódosító hatását, de nem bontotta, hanem inkább összevonta a színeket, a dekorativitás szellemében sommázott.” (Németh Lajos 1983.)

A *Háromkirályok* képi világában, szellemiségében azonban még, valami egészen mást lehet érezni-látni. Háttérbe szorítja az esztétikai szempontokat a mű sajátos atmoszférája. Mintha a teremtett világ legmélyeségebb titkai nyiladoznának itt meg előttünk, a hajnali félhomálynak ebben a sejtelmes csendjében. Lélekkel telítődik minden ecsetvonás és színárnyalat. Lódobogás helyett finom, halk neszek, suhanó árnyak szinte megfoghatatlan jelenléte sejteti velünk a vándorok mozgását. Nem látni az irányt mutató csillagot, az ösvényt is inkább csak a lelkükkel

érezik, mert vezeti őket valami nagyon határozottan érzett bizonyosság. E sötétségben már a világosság ígérete sóhajt, moccan – mint az anyaméh homályában a születésre készülődő magzat. A lombok között lágyan átszűrődő fény végigsimít rajtuk és átszínezi, magába olvasztja őket, mintha teremtő kedvében vissza akarná olvasztani alakjukat az ősi egységbe, hogy a fizikai és a szellemi létezés határán lebegtesse festői lényeggé fogalmazott valóságukat.

Háromkirályok, 1898, olaj, vászon, 155,5 x 192 cm, Magyar Nemzeti Galéria

„A művész hajnalhasadás előtt kilovagolt az erdő széléig, s ott elmerült a lombok szürke szövedékének szemléletébe. Lassan, lopva szakadt oda az első napsugár, s most hirtelenül, szinte könnyeddé, szinte álomszerűvé vált, halk reflexek kezdték átszőni az erdőt. Mikor aztán a hegy mögül kiemelkedett a nap tányérja, egy csapásra eltűnt a látomás, és prózai valóságban feküdt előtte az erdő. A művészt ez a hangulat annyira megragadta, hogy ismételten odalovagolt hajnalt látni. A hegyoldalon leheveredve szívta magába a titokzatos hangulatképet, amely keleti mesékre emlékeztette. Szinte várta, hogy egyszerre szétváljék a bokrok lombja, s mint egy ősi regében, ködszínű paripákon lovasok alakja kezd kibontakozni. Nem nagybányai legényeké, hanem irreális álomlovagoké, akik jönnek, jönnek, mint a bibliai háromkirályok, belső erőttől hajtva... Ebből az

élményből született meg Háromkirályok című képe. Ez azt is jelenti, hogy a művész nem a kép tárgyából indult ki, hanem a tárgy magától adódott természetszemléletéből.”(Lyka K.1953.)

A festő a teremtett világ szépségeiből merít, és abból formálja látomásait, abból szűri le mondanivalóját. Tehetsége, szíve vezeti, úgy érzi az ösvényt, s amikor a teremtő szellem ünnepel benne, keze nyomán remekművek születnek.

A természet jelenségei, csodás rendje, törvényszerűségei egyszerre nyugöznek le bennünket és mutatják számunkra az irányt. Legyen éjszaka, vagy hajnal, valami vezet bennünket, valamilyen mélységes – szavakkal sokszor meg sem közelíthető – bizonyosság. S ahogy a napkeleti bölcsek, úgy mi is megtaláljuk, akit kerestünk.

A festői élmény a művész tehetségén, személyiségének kohóján áthevülve létrehozhat valami olyan lényegit, ami földi életünk legmélyebb tanulságai közé tartozik, s beragyoghatja akár a legegyszerűbb témát is, mert ez a legfőbb mondanivaló.

Közel van az Isten.

Irodalom

Egry breviárium. Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága. 1975. szerk.: Éri István

Lyka Károly: *Festészeti életünk a millenniumtól az első világháborúig.* Magyar művészet 1896–1914. Budapest, Corvina

A művészet története Magyarországon. Szerk.: Aradi Nóra. Budapest. Gondolat. 1983.